

1.01

UDK: 328.13:347.96(497.4Maribor)“1918/1941”

Dunja Dobaja*

Razvoj pomožnega šolstva v Sloveniji v obdobju med obema vojnama s poudarkom na pomožni šoli v Mariboru

IZVLEČEK

Prispevek prikaže razvoj pomožnega šolstva v Sloveniji v obdobju med obema vojnama: od prvega pomožnega razreda na IV. mestni deški šoli na Prulah v Ljubljani leta 1911 do razvoja samostojnih pomožnih šol v Ljubljani in Mariboru ter njihovega prizadevanja za čim širšo vključitev otrok z lažjimi motnjami v duševnem razvoju v pomožnošolski sistem, ki je s prilagojenim poukom nudil otrokom osnovnošolsko izobrazbo in možnosti za samostojno življenje. Prispevek se osredotoča na pomožno šolo v Mariboru v kontekstu splošnega prikaza pomožnega šolstva v Sloveniji v predvojnem obdobju.

Ključne besede: pomožna šola, pomožni razred, Dravska banovina, Maribor

ABSTRACT

DEVELOPMENT OF SPECIAL EDUCATION IN SLOVENIA IN THE INTERWAR PERIOD WITH THE EMPHASIS ON THE SPECIAL SCHOOL IN MARIBOR

The contribution presents the development of special education in Slovenia in the interwar period: from the first special class at the IV City School for Boys in Ljubljana's district of Prule in 1911 to the development of independent special schools in Ljubljana and Maribor and their efforts for the maximum inclusion of children with mild developmental disabilities

* Dr., asistentka z doktoratom, raziskovalka, Inštitut za novejšo zgodovino Ljubljana, Kongresni trg 1, SI-1000 Ljubljana, dunja.dobaja@inz.si

into the system of special education, which provided them with primary education and prospects for an independent life. The contribution focuses on the special school in Maribor in the context of a general presentation of special education in Slovenia in the pre-war period.

Keywords: special school, special class, Drava Banate, Maribor

---

Uvod

Začetki pomožnega šolstva v evropskih državah segajo v leta 1864–1881.¹ Takrat je dozorelo spoznanje, da otroci z motnjami v duševnem razvoju ne sodijo v ljudsko šolo, saj ne morejo slediti pouku in s tem zavirajo učni proces. Zanje je bil potreben prilagojen pouk, saj takšnih duševnih pomanjkljivosti ni bilo mogoče ozdraviti, ampak s posebnim poukom toliko izboljšati, da so se ti otroci usposobili za določen obrtni poklic in precej samostojno živeli.

Ideja pomožne šole pa sprva ni naletela na pozitivne odzive pri nestrokovni javnosti, ki je ločevanje otrok dojemala kot ponižujoče. Otroci, ki so obiskovali pomožne šole, so bili pogosto zasmehovani, zato jih starši niso želeli pošiljati vanje.² Tovrstne ovire so bile vzrok, da so učitelji v pomožnih šolah sprva pristajali na t. i. pospeševalni pouk. To pomeni, da so otrokom z enakimi sredstvi kot v ljudski šoli pospešeno vliвали znanje, da bi se lahko ti kar najhitreje vrnili v ljudsko šolo.³ Zaradi tovrstnega pospeševanja duševnih zmognosti teh otrok se je njihov povratak v ljudsko šolo izkazal za zelo negativnega. Pedagogi so si bili edini, da je s psihološkega stališča ponovna vrnitev otrok s pomožne šole v ljudsko šolo nemogoča.

Pomožna šola je izvedla samostojno organizacijo v korist svojih otrok. S tem je začela doživljati uspehe in tudi javnost prepričala o koristnosti svojega dela. K razvoju pomožnega šolstva je veliko pripomogel razvoj socialne misli, torej javna skrb za socialno ogrožene, zlasti za otroke.⁴ Nastajati je začela pomožnošolska literatura, oblikovala so se društva za pomoč otrokom z motnjami v duševnem razvoju pa tudi društva pomožnošolskih učiteljev. Izdelani so bili učni načrti za pomožno šolo, ki so se uporabljali še v obdobju med obema vojnama. Državne oblasti evropskih držav so imele sprva do pomožnega šolstva sicer zadržan odnos, a so vseeno sprejemale odredbe v njegovo korist, po letu 1900 tudi z zakonsko močjo.⁵

Po letu 1903 se je izvedla razvrstitev otrok glede na njihov duševni razvoj in sposobnosti. Iz ljudskih šol so bili odstranjeni vsi tisti otroci, ki niso sodili v njihov delokrog: slepi in slabovidni, gluhonemi in otroci z motnjami v duševnem razvoju. Cilj je bil, da ima vsaka skupina otrok prilagojen pouk ob upoštevanju njihovih posebnosti.

---

1 Anica Lebar, »Pomožnošolski otrok,« *Slovenski učitelj: glasilo jugoslovanskega krščanskega učiteljstva*, 1. 2. 1923, 15.

2 Ibid., 17.

3 Ibid.

4 Ibid., 18.

5 Anica Lebar, »Pomožnošolski otrok,« *Slovenski učitelj: glasilo jugoslovanskega krščanskega učiteljstva*, 1. 4. 1923, 48.

Na ta način je bilo tudi točno določeno, kdo sodi v pomožno šolo. Sklep je bil, da sodijo vanjo tisti otroci, ki zaradi motenj v duševnem razvoju ne morejo slediti pouku v ljudski šoli in ne dosegajo njenih učnih ciljev, temveč potrebujejo poseben pouk.⁶ Pouk je moral biti konkreten, strnjen in celosten, poudarek je bil na razvijanju ročnih spretnosti. Za izvedbo takega pouka so bili potrebni maloštevilni razredi z največ 15 učenci.⁷ V strokovni literaturi obravnavanega obdobja se za pomožnošolske otroke uporablja izraz slabo nadarjeni otroci. Pod to označbo so razumeli tistega otroka, ki je »pod normalno nadarjenostjo navadnega človeka, pa ne tako nizko, da bi ga mogli imenovati slaboumen«. ⁸ To pomeni, da so bili v pomožno šolo sprejeti otroci z blažjimi motnjami v duševnem razvoju, ki so ob prilagojenem pouku lahko končali šolanje. Otroci s težjimi motnjami v duševnem razvoju so sodili v zavod.

V slovenskih deželah se je pravi razvoj zavodov za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami začel v drugi polovici 19. stoletja, vendar so v tem obdobju posvečali skrb predvsem gluhonemim, slepim in slabovidnim, vzgojno zanemarjenim otrokom in otrokom s težko motnjo v duševnem razvoju.⁹ Za otroke z lažjo motnjo v duševnem razvoju pa je bil leta 1911 ustanovljen prvi pomožni razred na današnji osnovni šoli Prule v Ljubljani in leta 1913 v Mariboru. Ob koncu prve svetovne vojne smo tako v Sloveniji imeli dve osnovni šoli s prilagojenim programom za vzgojo in izobraževanje otrok z lažjo motnjo v duševnem razvoju, in sicer v Ljubljani in Mariboru. Ti dve pomožni šoli sta bili vse do konca dvajsetih let edini v jugoslovanskem prostoru. Šele takrat je bila ustanovljena pomožna šola tudi v Zemunu.¹⁰ V letu 1930 so bili z ministrskim odlokom oblikovani tudi štirje pomožni razredi v Beogradu, v Zagrebu, Subotici in Novem Sadu po dva razreda, v Veliki Kikindi in Velikem Bečkereku pa po en pomožni razred.¹¹

Prispevek se osredotoča na pomožno šolo v Mariboru v kontekstu splošnega razvoja in organizacije pomožnega šolstva v Sloveniji. Med raziskovalnim delom se je pokazala odsotnost arhivskih virov in literature, ki bi prikazovali delovanje omenjene šole v vsej njeni širini. Fonda pomožne šole v Mariboru v Pokrajinskem arhivu Maribor ni, kar pripisujejo pogosti menjavi lokacije šole. Ne glede na povedano sem iz posameznih arhivskih dokumentov in skromne literature sestavila vpogled v delovanje pomožne šole v Mariboru, ki ni bila predmet zanimanja zgodovinarjev. Prav ta njena zastopavljenost me je spodbudila k pričujočemu prispevku.

6 Ibid.

7 Anica Lebar, »Pomožna šola za manj nadarjene,« v: *Skrbstvena vzgoja*, ur. H. Schreiner (Ljubljana: Slovenska Šolska Matica v Ljubljani, 1919), 47.

8 Anica Lebar, »Pomožnošolski otrok,« *Slovenski učitelj: glasilo jugoslovanskega krščanskega učiteljstva*, 1. 8. 1923, 82.

9 Egidija Novljan, *Specialna pedagogika oseb z lažjo motnjo v duševnem razvoju* (Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 1997), 5.

10 Točne letnice njene ustanovitve nisem zasledila, a sklepam, da je bilo to leta 1930. Ivan Dimnik v svojem delu *Pomožno šolstvo za slabonadarjeno deco v Jugoslaviji in drugih državah iz leta 1930* zapiše, da je bila »v zadnjem času otvorjena pomožna šola tudi v Zemunu«. V: Ivan Dimnik, *Pomožno šolstvo za slabonadarjeno deco v Jugoslaviji in drugih državah* (Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1930), 6.

11 Dragoljub Branković, »Narodne šole za slabo nadarjeno deco (Pomožne šole),« *Učiteljski tovariš*, 18. 9. 1930, 2.

Ustanovitev pomožne šole v Ljubljani in Mariboru

Leta 1885 je svoja vrata odprla prva pomožna šola na Dunaju.¹² Administrativno in krajevno je bila združena z mestno ljudsko šolo. Od leta 1909 pa vse do prve svetovne vojne je bil na tej šoli vsako leto šesttedenski tečaj za učitelje ljudskih šol, ki so se pripravljali za poučevanje na pomožnih šolah.¹³ Deželni šolski svet iz Ljubljane je na prvi tečaj poslal tri učitelje, Ivana Krulca, Ano Lebar in Ivana Dimnika.¹⁴ Deželni in mestni šolski svet iz Ljubljane sta imela namreč v načrtu ustanovitev pomožnega razreda za težje učljive otroke. 2. septembra 1911 je deželni šolski svet z odlokom dovolil ustanovitev pomožnega razreda v Ljubljani ter imenoval Anico Lebar, učiteljico I. dekliške ljudske šole v Ljubljani, za učiteljico omenjenega razreda, mestni šolski svet pa je z odlokom 10. septembra 1911 določil prostor pomožnega razreda na IV. mestni deški ljudski šoli na Prulah in podredil pomožni razred vodstvu te šole.¹⁵ Sprejemna komisija je prvič zasedala 10. in 11. septembra 1911 na podlagi pravilnikov že obstoječih pomožnih šol v Avstriji. Prijavljenih je bilo 40 otrok, komisija jih je izbrala 24.¹⁶ Deželni šolski svet je z odlokom 16. aprila 1918 dovolil razširitev pomožne šole v nižjo skupino z dvema oddelkoma in višjo skupino z enim oddelkom, višji šolski svet v Ljubljani pa je z odlokom 20. marca 1919 odredil, da so vsi trije oddelki samostojni, in določil nov naziv Trirazredna pomožna šola v Ljubljani.¹⁷ Popolnoma samostojna je pomožna šola postala šele leta 1924, ko je dobila samostojno vodstvo.¹⁸

25. oktobra 1910 je ravnatelj I. deške in meščanske šole v Mariboru na učiteljski konferenci poročal, da je v razredih osnovne šole več učencev, ki so »duševno tako zaostali«, da ne morejo slediti pouku.¹⁹ Učiteljski zbor je zato dal pobudo za ustanovitev posebnega razreda za težje učljive otroke. Mestni šolski svet je ugotovil, da je na mariborskih ljudskih šolah 33²⁰ učencev z motnjo v duševnem razvoju, ki bi potrebovali poseben pouk. Štajerski deželni odbor in deželni šolski svet v Gradcu nista nasprotovala ustanovitvi pomožnega razreda, sta pa njegovo ustanovitev pogojevala s strokovno usposobljenim učiteljstvom, primernimi prostori za pouk in zdravniškim pregledom učencev. Do odprtja pomožnega razreda na I. dekliški osnovni šoli je prišlo

12 Med evropskimi državami je v razvoju pomožnega šolstva prednjačila Nemčija, kjer je bil prvi pomožni razred oblikovan že leta 1859 v Halle a. d. Saale na Saškem, prva pomožna šola pa leta 1876 v Dresdnu. V: Lebar, *Oskrba manjnadarjenec* (Ljubljana: Slomškova zveza, 1920), 43, 47.

13 Ibid., 48.

14 Ivan Dimnik, »Razvoj pomožnega šolstva v Sloveniji in Jugoslaviji,« v: *Pomen pomožnega šolstva in njegov razvoj v Jugoslaviji: ob 25 letnici pomožne šole v Ljubljani* (Ljubljana: Pomožna šola v Ljubljani, 1936), 37. Dimnik kot leto prvega tečaja navaja l. 1908.

15 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 1, a. e. 7, Začetek in zgodovinski razvoj državne pomožne šole v Ljubljani, 29. 1. 1939.

16 Ibid.

17 Ibid.

18 Dimnik, »Razvoj pomožnega šolstva,« 38.

19 Anton Skala, »Pomožna šola v Razlagovi ulici,« v: *Deset let drž. Slovenske osnovne in meščanske šole v Mariboru 1919–1929*, ur. Drago Humek (Maribor: Učiteljski dom v Mariboru, 1929), 31.

20 Ibid.

šele 18. marca 1913. Prva učiteljica je bila Marija Liebisch.²¹ Do leta 1917 se je število učencev tako povečalo, da je bilo treba oblikovati še en razred pomožne šole. Pomožna šola je prišla pod okrilje I. deške šole. Višji šolski svet je decembra 1920 preoblikoval pomožno šolo tako, da je imela dva temeljna slovenska razreda z eno nemško vzporednico. Že naslednje leto je višji šolski svet razširil pomožno šolo v trirazredno z eno vzporednico. Ker sta bili na voljo le dve učni sobi, je pouk potekal deljeno dopoldne in popoldne, mestni učni svet pa je imel nalogo, da čim prej preskrbi zadostne učne prostore.²²

Zaradi večanja števila učencev in v želji po lastnem, strokovno podkovanem vodstvu si je pomožna šola prizadevala za osamosvojitvev. To zahtevo je učiteljstvo pomožne šole argumentiralo z določili Pravilnika o ustroju šol za slabo nadarjene otroke, ki je določal, da lahko pomožno šolo vodi le strokovno izobražen ravnatelj.²³ 6. septembra 1923 je mestni šolski svet na višjo šolsko oblast vložil prošnjo za osamosvojitvev pomožne šole.²⁴ Višji šolski svet je samostojnost pogojeval z zadostnimi učnimi prostori, prostori za učila itd., česar mestni šolski svet v tistem trenutku še ni mogel izpolniti. Iz dopisa učiteljstva pomožne šole srezkemu poglavarstvu, prosvetnemu referentu, datiranega z 18. novembrom 1925,²⁵ je razvidno, da se je stališče mestnega šolskega sveta do pomožne šole precej spremenilo. Če je še jeseni 1925 mestni šolski svet obljubil pomožni šoli vso pomoč in podporo in to ponovil tudi na sestanku upraviteljev šol ob razpravi o šolskih proračunih za leto 1926, novembra istega leta temu ni bilo več tako.²⁶ Očitno je prišlo do menjave vodstva, ki je pomožno šolo videlo kot nepotreben izdatek. Nakazalo je možnost zmanjševanja razredov ali celo njeno ukinitvev. Učiteljstvo pomožne šole je takšne poglede argumentiralo s stališčem, da so stroški za vse socialnovzgojne ustanove veliki, saj ne gre za pridobitne ustanove. Reduciranje razredov ali celo ukinitvev pomožne šole pa bi bilo nesmiselno dejanje, saj je vladni načrt šolskega zakona predvideval državne pomožne šole z internati. Torej bi bilo nesmiselno ukinjati nekaj, kar bi se moralo ponovno ustanavljati. Točen razlog tako hitre spremembe stališč mestnega šolskega sveta iz vira ni razviden. Učiteljstvo pomožne šole je pozvalo mestni šolski svet, naj jasno navede razloge za nenaden preobrat v odnosu do tako pomembne socialnovzgojne ustanove.²⁷

Nadaljnji razvoj dogodkov ni poznan, saj nisem zasledila virov, ki bi razjasnili odnos mestnega šolskega sveta do pomožne šole. Kakor koli, pomožna šola je oktobra 1926 postala samostojen zavod. Vodstvo šole je prevzel ravnatelj, ki je bil strokovno usposobljen na področju vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami. Hkrati

21 Ibid.

22 SI_PAM/1714, t. e. 3/7/92, Pomožna šola v Mariboru, ureditev, 26. 9. 1921.

23 *Uradni list pokrajinske uprave za Slovenijo*, št. 106, 3. 9. 1921, Pravilnik o ustroju šol za slabo nadarjene otroke.

24 Skala, »Pomožna šola v Razlagovi ulici,« 32.

25 SI_PAM/01714, t. e. 3/7/92, Srezkemu poglavarju, prosvetnemu referentu, 18. 11. 1925.

26 Ibid.

27 Ibid.

je bila šola neposredno podrejena oblastnemu prosvetnemu nadzorniku.²⁸ 25. oktobra 1926 je bil za ravnatelja imenovan učitelj pomožne šole Anton Skala.²⁹

Namen in organizacija pomožne šole v Ljubljani in Mariboru

Pomožno šolo so, kot že rečeno, v obravnavanem obdobju opredeljevali kot šolo za otroke, ki zaradi primanjkljajev v duševnem razvoju niso mogli slediti pouku v ljudski šoli, a so bili zmožni slediti prilagojenemu pouku, torej individualnemu, posebnemu pouku.³⁰ Pomožni šoli sta svoje poslanstvo videli v vzgoji otrok v koristne in delavne člane družbe, ki bi bili, kljub primanjkljajem v duševnem razvoju, sposobni samostojnega življenja, pri čemer pa sta poudarjali pomen spremljanja učenca tudi po koncu šolanja. Pomožni šoli naj bi tudi po koncu šolanja učencu pomagali z nasveti in usmeritvami pri zaposlitvi. Učence pomožne šole so vzgajali za ročne poklice.

Prijava učencev v pomožno šolo je potekala na podlagi prijavnega lista šolskega vodstva ljudske šole, ki ga je izpolnil razrednik in opisal vzroke za prijavo in posebnosti učenca, zaradi katerih ga je smatral za nesposobnega za pouk v ljudski šoli.³¹ Pri izbiri učencev se je moral učitelj ravnati po *Pravilniku o prijavi in sprejemu otrok v zavode, pomožne šole in oddelke za nezadostno razvite otroke*, ki je določal: »V pomožne šole (oddelke) se sprejemajo samo oni nezadostno razviti učenci, ki so sposobni za izobraževanje.«³² Ta formulacija je bila široka in je v praksi pri učiteljih povzročala negotovost, saj se niso želeli prenatgati. Drugo težavo je učiteljem predstavljalo izpolnjevanje prijavnega lista, predvsem tisti del, kjer je bilo treba podati psihološko karakteristiko učenčeve motnje v duševnem razvoju. Učitelji so takšno neznanje večinoma reševali tako, da so to rubriko pustili prazno. Podatki razrednika so bili ključni za sprejemno komisijo in pomožnošolskega učitelja.³³ Strokovnjaki so sicer poskušali poučiti razredne učitelje ljudskih šol o izpolnjevanju prijavnih listov, a mislim, da so bila tovrstna pričakovanja prevelika. Razredni učitelji ljudskih šol niso imeli poglobljenega znanja o psihologiji otrok, da bi lahko natančno opisali težavo posameznega predlaganega učenca.

Neposreden vpis v pomožno šolo torej ni bil mogoč. Praviloma so v pomožno šolo sprejeli le tiste otroke, ki so eno ali dve leti neuspešno obiskovali ljudsko šolo. Pravilnik o prijavi in sprejemu otrok v zavode, pomožne šole in oddelke za nezadostno razvite otroke pa je dopuščal neposreden vpis v pomožni oddelek ali šolo v primeru, ko so

---

28 Pravilnik o ustroju šol za slabo nadarjene otroke iz leta 1926, torej nov, je določal, da je pedagoško-didaktično nadzorstvo pomožnih šol poverjeno nadzorovalnim osebam, ki na šolah za otroke s posebnimi potrebami opravljajo nadzorstvo v pedagoško-didaktičnem smislu. Nadzorniki so morali biti teoretično in praktično poučeni o vzgoji otrok s posebnimi potrebami. V: *Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti*, št. 80, 4. 9. 1926, Pravilnik o ustroju šol za slabo nadarjene otroke.

29 Skala, »Pomožna šola v Razlagovi ulici,« 32.

30 Lebar, »Pomožna šola za manj nadarjene,« 45.

31 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 2, a. e. 10, Splošna pravila za pomožno šolo.

32 Martin Mencej, »Sprejem učencev v pomožni razred,« *Popotnik: časopis za sodobno pedagogiko*, 1937/38, 168.

33 Ibid., 169.

otroka prijavi starši sami in ga je pregledal šolski zdravnik.³⁴ Zanimiv bi bil podatek, kolikšen delež otrok so v pomožno šolo vpisali sami starši, a ga nisem zasledila. Iz literature je razvidno le, da sta bila pri starših načelno prisotna odpor in nezadovoljstvo nad spoznanjem, da njihov otrok sodi v pomožni razred.³⁵ Gre za pričakovan in razumljiv odziv staršev. Težko si je priznati, da ima otrok motnje v duševnem razvoju. Ne glede na to pa je bilo med starši vseeno prisotno vedno večje zavedanje o pomenu pomožnega šolstva.

Ravnatelj mariborske pomožne šole Anton Skala³⁶ je tako, upoštevajoč dokument za šolsko leto 1927/28, pozval ravnatelje ljudskih šol v Mariboru, naj sporočijo potrebno število prijavnih listov za pomožno šolo.³⁷ Prijave so potekale v mesecu maju, na začetku šolskega leta, torej septembra, pa so bili prijavljeni otroci vpisani v pomožno šolo, kjer so ostali štiri tedne, to je do zasedanja sprejemne komisije. Ta je dokončno odločila, kateri otrok ostane v pomožni šoli.³⁸ V primeru večjih motenj v duševnem razvoju je bil otrok napoten v zavod. Težava je bila, da v Sloveniji v obravnavanem obdobju ni bilo specialnih, internatsko urejenih zavodov za otroke z večjimi motnjami v duševnem razvoju. Obstajalo je le Zavetišče sv. Jožefa v Ljubljani, kjer je bil tudi oddelek za kronične, odrasle duševne bolnike.³⁹ Skupno bivanje otrok in odraslih se je pokazalo kot neprimerno. V praksi so to težavo reševali tako, da so bili ti otroci tudi v pomožnih oddelkih ljudskih šol, čeprav tja niso spadali, ali pa so bili prepuščeni »ulici in usodi«.⁴⁰

Otroci, ki so bili sprejeti v pomožno šolo, so jo morali obvezno obiskovati do 14. leta starosti. Zaradi specifičnosti pouka predčasen izstop ni bil dovoljen. Pomožni šoli sta si prizadevali, da bi s svojim pozitivnim delom in odnosom do učencev razbili stereotipne predstave o pomožni šoli. Učiteljstvo ljudskih šol sta pozivali, naj pomožne šole ne dojemajo kot »nekako kaznilnico, da bi z njo žugali otrokom, ki zaradi duševnih nedostatkov ne morejo slediti pouku na ljudski šoli, ampak naj jo smatrajo res za koristno socialno ustanovo«.⁴¹

Prva stopnja v šolanju na pomožni šoli je bil pripravljalni ali zbirni razred.⁴² Sprejeti otroci so se razlikovali v razvoju, navaditi so se morali na nov red in disciplino, zato je bil namen pripravljalnega razreda pridobiti vse tiste predstave, ki so otrokom manjkale, so pa bile nujno potrebne za pouk, čeprav prilagojen.

34 Ibid.

35 Ibid.

36 Anton Skala je zbral podatke, upoštevajoč šolsko statistiko za leto 1927/28, o številu otrok s posebnimi potrebami med 6. in 14. letom starosti na območju mariborske oblasti: gluhonemih 140, slepih 35, »popolnih bebcev/kretenov/« 190, duševno zaostalih, ki bi bili sposobni za vzgojo v zavodu, 140. Uporabljam terminologijo iz vira. V: SI AS 93, t. e. 10, Stenografski zapisnik o osmi seji oblastne skupščine mariborske oblasti v Mariboru dne 28. marca 1928.

37 SI_PAM/0791, t. e. 64/2/35, 27. 5. 1927, Prijava slabo nadarjenih otrok, 21. 5. 1927.

38 Ibid.

39 Martin Mencej, »Razvoj šolstva za duševno zaostalo in defektno deco pri Slovencih od 1918–1938,« *Popotnik: časopis za sodobno pedagogiko*, 1938/39, 57.

40 Ibid.

41 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 3, a. e. 42, Prošnja pomožne šole za opozorilo ljudskim šolam glede oddaje otrok na pomožno šolo; Mestnemu poglavarstvu – prosvetnemu oddelku v Ljubljani, 23. 1. 1940.

42 Lebar, »Pomožna šola za manj nadarjene,« 48, 49.

Pouk je potekal po okvirnem učnem načrtu in se je prilagajal potrebam učencev. Učni cilj pomožne šole je bil minimalnejši kot v ljudski šoli. Na teden je bilo med 18 in 25 učnih ur.⁴³ Za lažjo izvedbo prilagojenega pouka je bilo v razredu največ 12 učencev.⁴⁴ Učni predmeti so bili isti kot v ljudski šoli, le da je bila vsebinska obravnava veliko ožja in prosta vse odvečne snovi, večji poudarek pa je bil na tehničnem pouku, telovadbi in gibanju na prostem. Šola je torej vzgajala za praktično življenje. Zanimivo je, da je na mariborski pomožni šoli pred prvo svetovno vojno tehnični pouk, v viru imenovan »rokotvorni pouk (oblikovanje)«,⁴⁵ poučevala »otroška vrtnarica«, torej vzgojiteljica v vrtcu. Po prvi svetovni vojni je morala svoje delovno mesto, sodeč po viru, kot Nemka zapustiti.⁴⁶ Njena odsotnost je bila za šolo negativna, saj razredne učiteljice, upoštevajoč vir, niso imele zadovoljivega vpogleda v delo »rokotvornega pouka«. Zato je okrajni šolski svet višjemu šolskemu svetu v Ljubljani predlagal, da bi omenjeni pouk poučevala Ema Kosi, vzgojiteljica iz otroškega vrtca IV, ki se je nahajal v neposredni bližini pomožne šole. Omenjena vzgojiteljica naj bi imela velik uspeh pri svojem delu in smisel za oblikovanje.⁴⁷ Višji šolski svet prošnji okrajnega šolskega sveta ni ugodil. Svojo odločitev je argumentiral s pojasnilom, da morajo biti učiteljice na pomožni šoli usposobljene za vse predmete.⁴⁸ Mestni šolski svet, ki je podpiral predlog okrajnega šolskega sveta, je bil vztrajen pri svoji argumentaciji glede zaposlitve posebne, strokovno usposobljene učne pomoči za t. i. »rokotvorni pouk«. Višji šolski svet je spomnil na določilo Pravilnika o ustroju šol za slabo nadarjene otroke, ki pravi, da »rokotvorni pouk«, ženska ročna dela in podobne predmete poučuje posebna strokovna učna moč.⁴⁹ Upoštevajoč to določilo, je učiteljstvo mariborske pomožne šole zaprosilo za dodelitev strokovne učne moči za »rokotvorni pouk«, ženska ročna dela pa bi še naprej poučevala učiteljica te šole.⁵⁰ Konec te zgodbe iz vira sicer ni razviden, nam pa priča o tem, kako sta se pomožna šola in mariborski mestni svet zavedala pomena strokovne usposobljenosti učiteljev pomožne šole. Od njihovega pravega pristopa sta bili namreč v veliki meri odvisni uspešnost učenca in njegova priprava na kasnejše samostojno življenje.

43 Ibid., 49.

44 Lebar, »Pomožnošolski otrok,« 81. Anica Lebar na dveh različnih mestih navaja dva različna maksimuma glede števila učencev v razredu, »največ 12« in »največ 15«. Glede na to, da o normativu »največ 15« govori v viru iz leta 1919, o normativu »največ 12« pa v viru iz leta 1923, sklepam, da so izkušnje v poučevanju pokazale, da je realnejši normativ za nemoten pouk »največ 12 učencev«. (op. avtorice) Angela Vode v kasnejšem viru kot normativ navaja 10–15 učencev. V: Angela Vode, »Nekaj smernic o pouku in vzgoji manj nadarjenih otrok v pomožni šoli,« *Popotnik: pedagoški list*, 1930/31, 238.

45 SI_PAM/1403, t. e. 1, Pomožna šola, potreba po otroški vrtnarici, 15. 7. 1921. V obeh pomožnih šolah je bil glavni učni cilj »rokotvornega pouka« vzgoja veselja za delo, delavnost, red, snažnost in varčnost. Z oblikovanjem so otroci lažje sprejemali zaznave in predstave ter jih z lastnim delom pojasnjevali in utrjevali. Oblikovanje se je za dečke na višji stopnji nadaljevalo v pravi tehnični ali »rokotvorni pouk«. V: SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 2, a. e. 10, Učni načrt za petrazredno pomožno šolo v Ljubljani.

46 Ibid.

47 Ibid.

48 SI_PAM/1403, t. e. 1, Pomožna šola, rokotvorni pouk, 23. 10. 1921.

49 Ibid.

50 Ibid.

Glavni pogoj za uspešno delo pomožne šole je bila torej strokovna izobrazba učiteljstva. Posamezne evropske države so imele različne zahteve glede pogojev za poučevanje na pomožnih šolah. V Nemčiji npr. je bil predviden strokovni izpit, v Avstriji kot priprava na strokovni izpit dveletni zdravstveno-pedagoški tečaj.⁵¹ Pri nas so učitelji pred prvo svetovno vojno in takoj po njej opravljali strokovni izpit na Dunaju, v Gradcu ali v Pragi, kar je bilo seveda povezano z velikimi stroški.⁵² Upoštevajoč dokument iz septembra 1921⁵³ o sklenitvi delovnega razmerja z učiteljico na petrazrednici v Postojni Alojzijo Burnik, ki naj bi od takrat poučevala na tedaj še trirazredni pomožni šoli v Mariboru, vidimo, da je bil pogoj za sprejem v delovno razmerje opravljen strokovni izpit za poučevanje na pomožnih šolah najkasneje v enem letu.⁵⁴ Strokovni izpit je potekal pred posebno izpraševalno komisijo, ki jo je sestavilo višješolsko oblastvo.⁵⁵ Strokovni izpit so torej pomožnošolski učiteljski kandidati že opravljali v Sloveniji, saj je bila z odredbo poverjenišтва za uk in bogočastje v Ljubljani leta 1920 imenovana posebna izpraševalna komisija za usposabljanje učiteljstva pomožnih šol.⁵⁶

V tistem trenutku pa v Sloveniji še ni bilo višjih šol za delo z otroki s posebnimi potrebami, bili pa so posebni enoletni tečaji kot priprava na strokovni izpit, ki je bil pogoj za poučevanje na pomožnih šolah. Vse večja potreba po strokovno usposobljenem učiteljskem kadru je namreč spodbudila prosvetno ministrstvo, da je leta 1930 izdalo predpis o opravljanju strokovnega izpita v posebnih tečajih za usposabljanje učiteljev za slabo nadarjene, slepe in gluhoneme otroke.⁵⁷ V istem letu je v Beogradu potekal prvi tečaj izobraževanja učiteljev za delo v pomožnih šolah in oddelkih za otroke s težjimi motnjami v duševnem razvoju. V tečaj je bilo sprejetih 20 učiteljev, od tega tudi dva češkoslovaška učitelja.⁵⁸

Učitelji pomožnih šol so morali imeti širok spekter znanja iz psihologije, pedagogike in psihopatologije. V ta namen so evropske države, po prvi svetovni vojni še bolj intenzivno, ustanovljale posebne tečaje za usposabljanje bodočih učiteljev na pomožnih šolah. Jugoslovanska država je sicer z zakasnitvijo sledila novostim v izobraževanju učiteljev pomožnih šol, a zato nič manj strokovno. Bili so pozivi, naj šolska oblast zainteresira učiteljstvo za pomožno šolstvo. V ta namen naj bi dijaki zadnjega letnika učiteljskega študija imeli možnost hospitacij na pomožnih šolah, kar je bila v Ljubljani navada že pred prvo svetovno vojno.⁵⁹ Strokovnjaki so opozarjali, da učiteljstvo še vedno ni dovolj informirano o delu pomožnega šolstva. Še vedno se je tudi premalo mladih odločilo za delo pomožnošolskega učitelja. Razlog naj bi bil v zgolj nekaj urah hospitiranja učiteljskega kandidata v pomožnem razredu.⁶⁰ Stroka se je zavzemala za večje število

51 Lebar, »Pomožna šola za manj nadarjene,« 53, 54.

52 Ibid., 54.

53 SI_PAM/1403, t. e. 1, Višji šolski svet, 26. 9. 1921, dokument št. 10611.

54 Ibid.

55 Ibid.

56 Mencej, »Razvoj šolstva za duševno zaostalo in defektno deco,« 56.

57 Ibid.

58 Branković, »Narodne šole za slabo nadarjene,« 8.

59 Lebar, »Pomožna šola za manj nadarjene,« 54.

60 Mencej, »Sprejem učencev v pomožni razred,« 168.

ur hospitacij in pridobitev poglobljenega znanja iz pedagogike otrok z motnjami v duševnem razvoju. Le resnično strokovno usposobljeno učiteljstvo je lahko pridobilo naklonjenost javnosti za pomožno šolstvo in razbilo stereotipne predstave.

Do leta 1930 je pomožno šolstvo sodilo pod prosvetno oblast – oddelek za osnovno šolstvo.⁶¹ K razvoju šolanja otrok s posebnimi potrebami je pomembno prispeval strokovni učitelj in nato ravnatelj pomožne šole v Mariboru Anton Skala. V letu 1930 je nastopil novo funkcijo na Ministrstvu za prosveto v Beogradu. Prevezel je referat za osnovne šole s prilagojenim programom, v okvir katerega so sodile tudi pomožne šole. Bil je prvi slovenski specialni pedagog, ki je v času svojega službovanja v Beogradu strokovno pristopil k vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami.⁶² Pripomogel je k naprednejšim pristopom za organizacijo posebnega šolstva. Zakon o narodnih šolah⁶³ je prvič v jugoslovanskem prostoru legaliziral obstoj in razvoj posebnega šolstva za otroke s posebnimi potrebami. Zakonu so v letih od 1930 do 1932 sledile zbirke podrobnih predpisov za delo šol za otroke s posebnimi potrebami, torej tudi za pomožne šole.⁶⁴ Pomožno šolstvo se je v Sloveniji, in tudi širše v Jugoslaviji, začelo naglo razvijati, odkar je bil leta 1930 ustanovljen samostojni referat.⁶⁵ Zanimivo je, da kljub intenzivnim prizadevanjem učiteljskega zbora pomožne šole v Ljubljani vse od srede tridesetih let dalje pri prosvetnem oddelku banske uprave v Ljubljani ni bil ustanovljen samostojen referentski in nadzorniški položaj za pomožno in ostalo specialno šolstvo.⁶⁶ Vzrok temu iz virov ni razviden. Zdi se, da je banska uprava s tako odločitvijo zavlačevala, saj je vodstvo ljubljanske pomožne šole prosvetno ministrstvo pozvalo, naj apelira na bansko upravo v Ljubljani, da nemudoma urgira glede imenovanja samostojnega referenta. V primeru »*nadaljnega zavlačevanja*«⁶⁷ pa je prosvetno ministrstvo pozvalo, naj samo izvede imenovanje ter odredi, da banska uprava zaposli imenovanega referenta pri banski upravi.⁶⁷ Svoj predlog je vodstvo pomožne šole argumentiralo s tem, da se specialno šolstvo po svojem notranjem ustroju in vzgojnemu cilju bistveno razlikuje od ljudskih šol, kar je bilo poudarjeno tudi v Zakonu o narodnih šolah. Prav zaradi tega bi morala delo učiteljev v specialnih šolah voditi in primerno ocenjevati le strokovno izobražena oseba.⁶⁸

61 Mencej, »Razvoj šolstva za duševno zaostalo in defektno deco«, 55.

62 Novljan, *Specialna pedagogika*, 5.

63 *Uradni list kraljevske banske uprave Dravske banovine*, št. 25, 28. 1. 1930. Od leta 1929 je termin narodna šola v Kraljevini Jugoslaviji nadomestil termin ljudske šole (danes osnovna šola) kot odraz jugoslovanskega unitarizma. Slovenski izraz »ljudska šola«⁶³ je bolj ustrezal srbohrvaškemu izrazu »narodna škola«⁶³ kot slovenski izraz »narodna šola«. V: Janez Sagadin, »Kvantitativna analiza razvoja osnovnega šolstva na Štajerskem, Koroškem, Kranjskem in Primorskem po uveljavitvi osnovnošolskega zakona iz leta 1869 ter kvantitativni prikaz osnovnega šolstva v poznejši Dravski banovini,« v: *Osnovna šola na Slovenskem 1869–1969*, ur. Vlado Schmidt, Vasilij Melik in France Ostanek (Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1970), 158. Upoštevaajoč povedano, v besedilu uporabljam termin ljudska šola; le tam, kjer gre za uradni naziv šole, upoštevam terminologijo vira (op. avtorice).

64 Marjan Pavčič, »Posebno šolstvo na Slovenskem,« v: *Osnovna šola na Slovenskem 1869–1969*, ur. Vlado Schmidt, Vasilij Melik in France Ostanek (Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1970), 646.

65 Mencej, »Razvoj šolstva za duševno zaostalo in defektno deco«, 55.

66 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 3, a. e. 27, Ministrstvu prosvete (oddelek za def. deco).

67 Ibid.

68 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 3, a. e. 27, Ustanovitev referentskega mesta za specialne šole pri prosvetnem oddelku banovinskih uprav – predlog učiteljstva pomožne šole v Ljubljani, 28. 10. 1937.

Kljub omenjenim zaprekam viri pričajo o prizadevanjih za konstruktivni razvoj pomožnega šolstva na vseh ravneh in o dejanskih uspehih.

Za čim širšo vključenost otrok z lažjimi motnjami v duševnem razvoju v prilagojen izobraževalni sistem so bili tam, kjer se je pokazala potreba, v ljudskih šolah oblikovani pomožni razredi.⁶⁹ Ti so administrativno pripadali ljudskim šolam, imeli pa so isti namen kot pomožna šola. Tudi sprejem otrok in način poučevanja je bil isti kot v pomožni šoli.⁷⁰ Tako so bili, upoštevajoč dokument iz leta 1934, v Ljubljani ustanovljeni pomožni razredi v ljudskih šolah v Mostah, na Viču in v Devici Mariji v Polju.⁷¹ Pomožni razred je bil ustanovljen tudi v deški in dekliški narodni šoli v Trbovljah, okoliški deški narodni šoli v Celju, narodni šoli v Šoštanjju ter narodni šoli v Topolšici.⁷²

Z ministrsko odredbo iz leta 1937 so pomožni oddelki prišli pod enotno, pedagoško-didaktično vodstvo z nazivom Državni pomožni oddelki,⁷³ v administrativno-upravnem pogledu pa so še naprej sodili pod pripadajočo ljudsko šolo. Tam, kjer je že obstajala samostojna pomožna šola, je ravnatelj izvajal funkcijo pedagoško-didaktičnega inštruktorja za vse pomožne oddelke v določenem kraju.⁷⁴

Pomožno šolstvo je doživljalo močan napredek, a se še vedno soočalo s pomanjkanjem strokovno usposobljenega učiteljstva. Z uredbo o višji pedagoški šoli z dne 11. avgusta 1936⁷⁵ je bil v višji pedagoški šoli ustanovljen odsek za usposabljanje strokovnega učiteljstva za pomožne šole. Tisti kandidat, ki je izpolnil predpisane pogoje, to je najmanj štiriletno uspešno delo na ljudski šoli, diplomski in praktični izpit z odličnim ali prav dobrim uspehom, se je lahko po dveh letih hospitiranja in pripravljanja v pomožni šoli vpisal v odsek za usposabljanje strokovnega učiteljstva pomožnih šol v Višji pedagoški šoli. Šolanje je trajalo dve leti.⁷⁶ Končni cilj v izobraževanju strokovnega učiteljstva je bila univerzitetna strokovna izobrazba,⁷⁷ vendar ta cilj v tem obravnavanem obdobju ni bil uresničen.

Vpogled v Državno pomožno šolo za slabo nadarjeno deco v Mariboru⁷⁸

Spomladi 1934 je predstavnik prosvetnega ministrstva izvajal nadzor nad delovanjem pomožnih razredov v ljudskih šolah in pomožnih šol v Dravski banovini. Njegovo poročilo o mariborski pomožni šoli je temeljit vpogled v delo omenjene šole, zato sem

69 SI_ZAL_LJU 429, t. e. 4, a. e. 53, Pomen pomožne šole za osnovno šolo.

70 Ibid.

71 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 3, a. e. 33, Pregled šol in ocena nast. def. dece v Dravski banovini, 3. 5. 1934.

72 Ibid.

73 Mencej, »Razvoj šolstva za duševno zaostalo in defektno deco,« 56.

74 Ibid.

75 Ibid., 57.

76 Ibid.

77 Ibid.

78 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 2, a. e. 10, Poročilo o pregledu drž. Pomožne šole za slabo nadarjeno deco v Mariboru, 17. 6. 1934.

ga uporabila kot glavni vir tega poglavja. Žal za druga leta zaradi že omenjene odsotnosti virov o pomožni šoli v Mariboru nisem zasledila podobnih poročil. Skleпам, da so bile razmere bolj ali manj podobne do druge svetovne vojne.

Pomožna šola je bila v šolskem letu 1933/34 šestrazredna, z dvema paralelkama v prvem in drugem razredu.⁷⁹ Na šoli so bili 103 učenci, 60 dečkov in 43 deklic, ki jih je poučevalo osem strokovnih učiteljev. Ravnateljica šole je bila Alojzija Burnik, ki je poučevala tudi v četrtem razredu. Učenci niso bili zgolj tisti, ki so imeli motnje v duševnem razvoju, ampak je bila mariborska pomožna šola, kakor tudi ljubljanska in pomožni razredi pri ljudskih šolah, tudi zatočišče »zanemarjenih«⁸⁰ ter telesno slabotnih in bolnih otrok. »Zanemarjenih« otrok je bilo v šolskem letu 1933/34 26,⁸¹ števila slabotnih otrok vir ne navaja. Izvemo pa, da so otroci boleli zaradi prehlada, angine, tuberkuloze (12 otrok), živčnih obolenj (15 otrok), davice (5 otrok) in drugih bolezni. Več kot polovica otrok (54) je imela posledice zaradi alkoholizma staršev.⁸² Šola je bila v zdravstvenem smislu podrejena državni šolski polikliniki. Otroke je redno pregledoval zdravnik šolske poliklinike. Šola je imela tudi svojo lekarno. Predstavniki prosvetnega ministrstva je pri pregledu šole ugotavljal, da šola premalo stori za ustno higieno učencev.⁸³

Pouk je bil, sodeč po viru, v nekaterih razredih oviran zaradi navzočnosti »slaboumnih«⁸⁴ otrok, torej takih s hujšimi motnjami v duševnem razvoju, za katere še ni bilo ustreznih zavodov. Takšnih otrok je bilo osem.⁸⁵ Splošna pravila za pomožno šolo so sicer prepovedovala sprejemanje tovrstnih otrok, a očitno v praksi to ni bilo povsem izvedljivo, saj drugih možnosti varstva za takšne otroke ni bilo.

Strokovnjaki so v obravnavanem obdobju največji vpliv na otroke s posebnimi potrebami, torej tudi na pomožnošolske, pripisovali socialnim razmeram družine, to je finančnemu položaju staršev in bivalnim razmeram otroka.⁸⁶ Seveda ne moremo prezreti dednih dejavnikov, a s primernimi spodbudami v družini otrok, kljub pomanjkljivosti, napreduje. Za čas, o katerem je govor, je večinoma značilna odsotnost takšnih pozitivnih spodbud. Otroci z motnjami v duševnem razvoju so pretežno izhajali iz socialno šibkejših slojev.⁸⁷ Pomožna šola je bila za otroke pomembna usmeritev in prostor varnosti, a njen pozitiven vpliv je trajal zgolj med poukom, saj šola ni bila internatsko urejena. Strokovnjaki so opozarjali na kvaren vpliv ceste, torej slabe družbe, ki je takšne otroke pogosto izkoriščala. Otroci s pomanjkljivostmi v duševnem razvoju

79 Ibid.

80 Ibid. Termin je uporabljen iz vira. Skleпам, da gre za otroke, ki so prihajali iz socialno ogroženih družin (op. avtorice).

81 Vir ločeno od »zanemarjenih« otrok navaja rubriko v zvezi s stanovanjskimi razmerami, kjer ugotavlja višje število otrok, ki so živeli v slabih stanovanjskih razmerah, in sicer 37. Kje je ločnica med navedenima kategorijama, iz vira ni razvidno (op. avtorice). V: SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 2, a. e. 10, Poročilo o pregledu drž. pomožne šole za slabo nadarjeno deco v Mariboru, 17. 6. 1934.

82 Ibid. Iz vira ni razviden obseg posledic zaradi alkoholizma (op. avtorice).

83 Ibid.

84 Ibid. Uporabljam termin iz vira (op. avtorice).

85 Ibid.

86 Angela Vode, »Kdo ima dolžnost, skrbeti za duševno zaostale otroke?«, *Popotnik: časopis za sodobno pedagogiko*, 1935/1936, 219.

87 Ibid., 220.

imajo zmanjšano razsodnost, zato ne morejo nadzorovati svojih dejanj in se upirati močnejšim vplivom okolice. Rešitev omenjene težave so strokovnjaki videli v ureditvi modernega zavoda za otroke z motnjami v duševnem razvoju.⁸⁸

Mariborska pomožna šola je poskušala odtegniti otroke ulici z ureditvijo dnevnega zavetišča za čas, ko so bili starši v službi,⁸⁹ ni pa mogla preprečiti predsodkov. Pomožna šola se je namreč nahajala v istem poslopju z dvema ljudskima šolama, tako da so bili otroci izpostavljeni posmehovanju osnovnošolskih otrok. Otroci so se srečevali tudi na skupnem, majhnem dvorišču, kar je ponovno sprožalo posmeh osnovnošolskih otrok,⁹⁰ zaradi česar so si učitelji prizadevali za samostojno poslopje. Iz virov ni razvidno, ali je pomožna šola v obdobju med obema vojnama dobila samostojno poslopje. Soočala se je s prostorsko stisko, saj je imela, upoštevajoč dokument za šolsko leto 1933/34, le pet majhnih učilnic za osem razredov, kabinet in pisarno. Šola bi nujno potrebovala delavnico za »rokotvorni pouk«, ki se je izvajal kar v enem od razredov in zaradi tega učencem ni nudil potrebne kakovosti pouka. Telovadba je potekala v telovadnici, ki so jo uporabljale tri ljudske šole, ena meščanska šola in pomožna šola. Zaradi tega so imeli pomožnošolski otroci športno vzgojo zjutraj, kar ni bilo primerno, saj so se utrudili in niso učinkovito sledili rednemu pouku.⁹¹ Pomanjkanje učilnic je bilo vzrok, da so imeli trije razredi pouk vedno popoldne, kar je vplivalo na storilnost otrok. Mnogo otrok je imelo bivališče več kot tri kilometre daleč.⁹² Ker govorimo o času, ko ni bilo šolskih avtobusov in organiziranega prevoza otrok, so bili otroci primorani prej oditi od doma in posledično niso imeli urejene prehrane. Posledica tega sta bili utrujenost in nerazpoloženost otrok. Otroci so večinoma prihajali iz socialno šibkih družin, kar je pomenilo, da so bili nekateri tudi podhranjeni. Takšni otroci so dobivali mleko iz zdravstvenega doma, podporno društvo za revne učence v Mariboru pa jih je oskrbovalo z obleko.⁹³

Vodstvo pomožne šole je pozvalo krajevni šolski odbor v Mariboru, naj šoli dodeli vsaj še dve majhni učni sobi. Prošnji ni bilo ugodeno s pojasnilom, da je občina že tako velikodušna do pomožne šole in ne more prevzeti še večjih obveznosti. Dodelitev dodatnih učnih prostorov bi bila v škodo ljudskim šolam, za katere je moral krajevni šolski odbor skrbeti po zakonu.⁹⁴

Kljub vsem omenjenim oviram je pouk potekal v skladu s smernicami moderne pedagogike, psihologije in ob upoštevanju individualizacije pri pouku. Učni predmeti v prvem razredu so bili verouk, računstvo, branje, pisanje, nazorni nauk, memoriranje,

88 Ibid. SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 2, a. e. 10, Poročilo o pregledu drž. Pomožne šole za slabo nadarjeno deco v Mariboru, 17. 6. 1934.

89 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 2, a. e. 10, Poročilo o pregledu drž. Pomožne šole za slabo nadarjeno deco v Mariboru, 17. 6. 1934.

90 Ibid., Predlogi.

91 Ibid.

92 Ibid.

93 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 2, a. e. 10, Poročilo o pregledu drž. Pomožne šole za slabo nadarjeno deco v Mariboru, 17. 6. 1934.

94 Ibid., Predlogi.

govorne vaje, petje, oblikovanje, risanje in telovadba.⁹⁵ V drugem in tretjem razredu so se učnim predmetom priključili še predmeti ročna dela, v četrtem domoznanstvo, v petem razredu zemljepis in zgodovina ter v šestem razredu prirodoznanstvo.⁹⁶ Verouk je bil v obravnavanem obdobju eden od učnih predmetov, tako tudi na pomožni šoli v Mariboru,⁹⁷ ki pa v šolskem letu 1933/34 ni imela stalnega kateheta, torej učitelja verouka. Banska uprava je plačevala honorarnega učitelja verouka do 1. januarja 1934, nato pa je plačevanje zavrnila z utemeljitvijo, da šole ne obiskujejo le mestni otroci, ampak tudi otroci iz okoliških občin. Predlagala je delitev stroškov.⁹⁸ Učiteljstvo je videlo rešitev težave v nastavitvi stalnega učitelja verouka.

Med predmeti izstopajo nazorni nauk, govorne vaje in memoriranje. Učni cilj vseh treh predmetov je bilo razumevanje in spoznavanje bližnje in daljne otrokove okolice s pomočjo natančnega opazovanja, ubesedenja in memoriranja videnega. Na nižji stopnji so v ta namen izvajali učne sprehode. Na srednji stopnji je bil poudarek na letnih časih, torej na opazovanju narave v posameznih obdobjih leta (npr. v jeseni vrt, polje, pozimi božično drevo in jaslice). Na višji stopnji pa se je nazorni nauk usmeril v nazorno domoznanstvo, to je v spoznavanje ožje domovine.⁹⁹ V šestem razredu pomožne šole se je vsa učna snov dosledno aplicirala na življenje, pouk pa je bil prost vsake abstraktnosti. Učitelj je vsako učno enoto obravnaval v sledečem vrstnem redu: povod, razgovor pri pouku, učni sprehod, pogovor na sprehodu in naslednji dan v šoli pogovor o sprehodu, ročno udejstvovanje, računstvo, zapisovanje novih pojmov, pravopisna vaja, lepopisna vaja, branje, memoriranje in petje, poudarek glavnega vtisa, povest.¹⁰⁰

Pouk na pomožni šoli je bil usmerjen predvsem v razvijanje ročnih spretnosti. Za pomožnošolskega otroka, ki ima nejasne predstave in pomanjkljive pojme, je zelo pomembno, da predmet modelira, saj je na ta način prisiljen k natančnemu opazovanju oblike, snovi, barve itd., z izrezovanjem oblik pa poleg pravilnega pojmovanja oblike in barve razvija tudi ročne spretnosti.¹⁰¹ Ročno delo je potekalo v tesni povezavi z drugimi predmeti, zlasti domoznanstvom in zemljepisom, kjer je vrsta abstraktnih pojmov. S tem, ko so otroci sami izdelali pripomočke za omenjeni pouk, so tudi lažje sprejemali zemljepisne pojme (npr. velika miza sredi šolske sobe kot učilo s peskom, v katerem so učenci naredili načrt mesta). Učenci višjih razredov so sami izdelovali različne predmete (npr. predmete iz lepenke, košare itd.) in s tem urili spretnosti za

95 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 3, a. e. 33, Razdelitev ur, Pomožna šola v Mariboru, šolsko leto 1933/34. Uporabljam termine v viru (op. avtorice).

96 Ibid.

97 V pomožni šoli je 11. junija 1934 potekala šolska spoved, 12. junija pa prvo sveto obhajilo. Ta dan je bil pouka prost. V: SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 3, a. e. 33, Pomožna šola v Mariboru, 7. 6. 1934, Pouka prosti dan.

98 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 2, a. e. 10, Poročilo o pregledu drž. Pomožne šole za slabo nadarjeno deco v Mariboru, 17. 6. 1934, Predlogi. Za vzdrževanje pomožne šole sta skrbeli banovina in mestna občina. Okoliške občine, katerih otroci so obiskovali pomožno šolo, niso plačevale nikakršnih prispevkov. Temu sta banovina in mestna občina oporekali (op. avtorice).

99 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 2, a. e. 10, Učni načrt za petrazredno pomožno šolo v Ljubljani in Lebar, *Oskrba manjnadarjenecv*, 96.

100 Angela Vode, »Nekaj smernic o pouku in vzgoji manj nadarjenih otrok v pomožni šoli,« *Popotnik: pedagoški list*, 1930/31, 300. Uporabljam terminologijo iz vira, saj gre za specifično pojmovanje, značilno za obravnavano obdobje (op. avtorice).

101 Ibid.

svoj bodoči poklic. Učne pripomočke so vsi učenci dobili v šoli, razen boljše situiranih, katerim so vse potrebno za šolo kupili starši. Šola je imela lastna učila in šolsko knjižnico, ki je v šolskem letu 1933/34 obsegala 253 knjig,¹⁰² med njimi strokovne knjige, ki so bile učiteljem v pomoč pri delu.

Število tedenskih učnih ur se je gibalo med 19 in 24.¹⁰³ Predlog učiteljstva je bil, da bi na teden imeli med 18 in 20 učnih ur, in sicer zaradi preobremenjenosti učencev, zlasti tistih, ki so imeli pouk izmenično dopoldne in popoldne, trije razredi samo popoldne.¹⁰⁴ Hkrati pa so bili učitelji kritični do premajhnega števila ur pri »učnem jeziku«, torej slovenščini, na višji stopnji.¹⁰⁵ Predlagali so tudi razširitev učnega načrta z zdravstveno in državljansko vzgojo na višji stopnji, glede na to, da so se učenci pripravljali na poklic in samostojno življenje.

V obdobju med obema vojnama so na vseh ravneh poudarjali škodljivost alkoholizma. O tem so potekala različna predavanja, časopisje je opozarjalo na t. i. protialkoholne tedne, v šolah so prav tako potekale različne aktivnosti, s katerimi so opozarjali učence na škodljivost alkohola. V pomožni šoli so tako na vseh stopnjah seznanjali otroke s škodljivimi posledicami uživanja alkohola.¹⁰⁶ Takšna predavanja so poskušala otrokom pokazati, da v življenju obstajajo tudi drugačne izbire življenjske poti, zlasti zato, ker so bili v vsakem razredu posamezni otroci, ki so izhajali iz družin, kjer je bil prisoten alkohol.

Pomožna šola je poskušala s svojimi ukrepi usmeriti otroke na pravo pot. Skrbela je za stike s starši in spremljala učence tudi po končanem šolanju. V šolskem letu 1933/34 pomožna šola ni imela šolskega sluga, zato je to delo opravljal sluga I. deške osnovne šole, ki je prejemal mesečno nagrado za delo na pomožni šoli.¹⁰⁷ Svojega dela pa ni mogel učinkovito opravljati, saj je bil zaposlen na dveh šolah. Zaradi tega so bili ovirani stiki s starši, spremljanje učencev k zdravniku itd.; vse tisto, kar je bila naloga šolskega sluga.

Število otrok z motnjami v duševnem razvoju

Pomožno šolstvo je v obdobju med obema vojnama dosegalo zadovoljive uspehe. Postavljeni so bili temelji za njegov razvoj po vojni. To pa ne pomeni, da ni bilo perečih vprašanj. Eno ključnih je bilo razmerje med številom otrok, ki so obiskovali pomožno šolo ali pomožne oddelke, in tistimi, ki bi prišli v poštev za sprejem v pomožno šolo.¹⁰⁸ Za leto 1927 je ministrstvo za socialno politiko in narodno zdravje izdalo uradno statistiko o številu šoloobveznih otrok s posebnimi potrebami za vso državo, med njimi

---

102 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 2, a. e. 10, Poročilo o pregledu drž. Pomožne šole za slabo nadarjeno deco v Mariboru, 17. 6. 1934.

103 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 3, a. e. 33, Razdelitev ur, Pomožna šola v Mariboru, šolsko leto 1933/34.

104 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 2, a. e. 10, Poročilo o pregledu drž. Pomožne šole za slabo nadarjeno deco v Mariboru, 17. 6. 1934.

105 Ibid. Na višji stopnji je bil predmet »materinščina«, torej slovenščina (op. avtorice).

106 Ibid.

107 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 2, a. e. 10, Poročilo o pregledu drž. Pomožne šole za slabo nadarjeno deco v Mariboru, 17. 6. 1934, Predlogi.

108 Mencej, »Razvoj šolstva za duševno zaostalo in defektno deco«, 57.

tudi otrok z motnjami v duševnem razvoju. Za slednje je statistika izkazovala število 22.586, kar naj bi bilo po mnenju strokovnjakov prenizko število.¹⁰⁹ Božo Škerlj za leto 1927 za vso državo navaja približno 65.700 otrok¹¹⁰ z motnjami v duševnem razvoju, pri čemer ne navaja vira raziskave.

Po uradni statistiki banske uprave v Ljubljani v šolskem letu 1930/31 je bilo v Dravski banovini 5.514 otrok, ki so ponavljali prvi razred dve, tri ali celo štiri leta,¹¹¹ kar je bilo v nasprotju z že omenjenimi predpisi o možnostih ponavljanja prvega razreda.¹¹² Statistika hkrati izkazuje, da je bilo 926 otrok zavrženih že ob vpisu v osnovno šolo zaradi težjih motenj v duševnem razvoju.¹¹³ Razdelitev po okrajih je pokazala, da je bilo kar 727 (78,5 odstotka) otrok z območja Štajerske, 12,5 odstotka z območja Dolenjske in 8,65 odstotka z območja Kranjske.¹¹⁴ V viru ni navedenega razloga takšnih odstotkovnih razlik po okrajih, le avtorjevo mnenje, da je razlog v večji porabi alkohola v vinorodnih štajerskih krajih in splošni socialni zaostalosti omenjenih krajev.¹¹⁵

V nadaljevanju navajam še uradno statistiko iz leta 1934, saj v virih nisem zasledila takšnih statistik za otroke z motnjami v duševnem razvoju za ostala leta, razen že omenjene statistike za leto 1930/31.

Uradna statistika iz leta 1934 izkazuje, da je bilo v Dravski banovini okoli 500 otrok z motnjami v duševnem razvoju.¹¹⁶ Od teh jih je okoli 238 obiskovalo pomožni šoli ali pomožne razrede, ostali niso bili vključeni nikamor.¹¹⁷ Po omenjeni statistiki je okoli 2.448 otrok dvakrat ali večkrat ponavljalo prvi razred.¹¹⁸

Primerjava uradnih statistik obeh let je glede na navedene podatke mogoča le za število ponavljalcev prvega razreda. V letu 1934 je bilo to število manjše. Verjetno je šolski sistem prej predlagal težko učljive učence za pomožno šolo. Še vedno pa prese- neča podatek, da je dopuščal večkratno ponavljanje prvega razreda, glede na to, da so bili predpisi o tem jasni.

V letu 1936 je socialno medicinski oddelek Higienškega zavoda v Ljubljani poslal na vse zdravstvene domove v Dravski banovini vprašalne pole o številu težje učljivih otrok v ljudskih šolah in o socialnem položaju družin.¹¹⁹ Rezultate raziskave izkazujeja spodnji tabeli.

109 Božo Škerlj, »Cenitev manjnadarjenih šoloobveznih otrok v Dravski banovini (brez Ljubljane in Maribora),« *Evgenika: priloga Zdravniškega vestnika (posebna izdaja)*, februar 1937, 1.

110 Ibid.

111 Mencej, »Razvoj šolstva za duševno zaostalo in defektno deco,« 57.

112 Ibid.

113 Ibid.

114 Škerlj, »Cenitev manjnadarjenih,« 2.

115 Ibid.

116 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 2, a. e. 17, Poročilo o nadzorovanju šol in razredov defektno dece v dravski banovini, 26. 7. 1934.

117 V letu 1938 je bilo 416 otrok v Dravski banovini vključenih v pomožno šolstvo. V: Mencej, »Razvoj šolstva za duševno zaostalo in defektno deco,« 55. Predvidevam, da je k večji vključenosti otrok v pomožnošolski sistem prispevalo hitrejše prepoznavanje otrok z motnjami v duševnem razvoju že v prvem razredu in njihova čimprejšnja vključitev v pomožno šolo ali pomožni oddelek v okviru ljudske šole (op. avtorice).

118 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 2, a. e. 17, Poročilo o nadzorovanju šol in razredov defektno dece v dravski banovini, 26. 7. 1934.

119 Škerlj, »Cenitev manjnadarjenih,« 4.

Tabela 1: Šoloobvezni otroci z motnjami v duševnem razvoju v Dravski banovini, brez Ljubljane in Maribora, za leto 1936¹²⁰

Zdravstveno okrožje (po zdravstvenih domovih)	Število učencev	Težje učljivi otroci v šoli (lažji primeri)	Nesposobni za šolo (težji primeri)	Skupaj
Lukovica (15 šol)	2.116	104	23	127
Tržič (6 šol)	1.092	48	6	54
Kranj (8 šol)	2.056	ocenjeno ¹²¹ 75	ocenjeno 7	82
Medvode (6 šol)	1.041	21	3	24
Cerklje za dolenjsko okrožje (12 šol)	4.200	291	29	320
Dolnja Lendava (2 šoli)	499	ocenjeno 24	ocenjeno 3	27
Rogatec (4 šole)	682	ocenjeno 96	ocenjeno 15	111
Celje (4 šole)	1.904	64	12	76
SKUPAJ	13.590	723	98	821

Tabela 2: Socialni položaj staršev otrok z motnjami v duševnem razvoju v Dravski banovini, brez Ljubljane in Maribora, za leto 1936¹²²

Zdravstveno okrožje	Število staršev ¹²³	»Obremenjeni« ¹²⁴	Alkoholiki	»Socialni« vzroki zaostalosti otrok ¹²⁵	Opombe
Lukovica (127 otrok)	122	31	28	ocenjeno 69	
Kranj (82 otrok)	75	26	9	ocenjeno 42	
Tržič (54 otrok)	41	13	8	ocenjeno 23	Mnogo incesta
Medvode (24 otrok)	24	11	8	največ 13	
Cerklje za Dolenjsko (320 otrok)	ocenjeno 294	40	47	največ 186	
Dolnja Lendava (27 otrok)	ocenjeno 24	6	6	ocenjeno 14	
Rogatec (111 otrok)	ocenjeno 102	21	19	ocenjeno 57	Dejansko večji delež alkoholikov
Celje (76 otrok)	ocenjeno 70	25	13	ocenjeno 39	
SKUPAJ	752	173	138	443 ¹²⁶	

.....
120 Ibid.

121 Gre za ocenjeno, ne dokončno število (op. avtorice).

122 Škerlj, »Cenitev manjnadarjenih«, 4.

123 Vir ne navaja, koliko družin je bilo enostarševskih ali koliko otrok je bilo sirot (op. avtorice).

124 V viru ni navedena vrsta »obremenitev«. Sklepam, da ta označba zajema različne bolezni, predvsem dedne, in druge okoliščine, ki so vplivale na položaj družine (op. avtorice).

125 Zlasti pri kmečkih družinah je treba upoštevati socialni moment, saj so otroci pogosto izostajali od pouka zaradi kmečkih opravil ali oddaljenosti od šole, kar je bilo pereče predvsem pozimi. Ta odsotnost od pouka je bila večkrat vzrok, da so otroci zaostajali pri pouku, čeprav niso imeli duševne motnje. V: Škerlj, »Cenitev manjnadarjenih«, 3.

126 V viru je skupno število 433. Predvidevam, da gre za napačen izračun (op. avtorice).

Največji delež otrok z motnjami v duševnem zdravju izkazuje dolensko zdravstveno okrožje, za katero je podatke posredoval zdravstveni dom v Cerkljah. Upoštevajoč vir, preostali dolenski zdravstveni domovi niso posredovali podatkov.¹²⁷ Ni jasno, ali je cerkljanski zdravstveni dom posredoval podatke le za svoje območje ali tudi širše, zato visoko število omenjenih otrok obravnavamo z zadržkom. Ga pa lahko razumemo, če upoštevamo, da je bilo veliko staršev alkoholikov in da je bil delež t. i. socialnih vzrokov zaostalosti otrok visok.

V okviru štajerskega zdravstvenega okrožja izstopa Rogatec z visokim številom otrok z motnjami v duševnem razvoju. Kljub prevladujočim socialnim vzrokom je zdravstveni dom opozarjal na prisotnost alkohola v družinah. Delež naj bi bil dejansko še večji, kot pa je navedeno v tabeli.¹²⁸

Glede staršev otrok z motnjami v duševnem razvoju lahko zaključimo, da je približno ena tretjina odpadla na bolezenske, predvsem dedne vzroke, približno dve tretjini pa na vplive okolja.¹²⁹ Prisotnost alkoholizma v družinah prav tako ni zanemarljiva. Avtor vira Škerlj zaključuje svoj prispevek z ugotovitvijo: »*Nobeni ukrepi se ne zdijo dovolj drakonični za pobijanje tega zla, ki uničuje, ne samo narodnega imetja, temveč tudi narod sam! Iz grozdja se dajo delati tudi drugi sokovi, ne samo vino.*«¹³⁰

Zaključek

V obdobju med obema vojnama so bili v Sloveniji postavljeni temelji za kasnejši, povojni razvoj pomožnega šolstva, ki je dokončno uredil pomožnošolski sistem in poskrbel tudi za otroke s težjimi motnjami v duševnem razvoju, ki so sodili v internatsko urejen zavod, kjer bi imeli vse potrebne spodbude. Takšnih zavodov v obravnavanem obdobju ni bilo, razen Zavetišča sv. Jožefa v Ljubljani, kjer so otroci bivali skupaj z odraslimi slaboumnimi osebami, kar je bilo povsem neprimerno in večkrat nevarno.¹³¹ Leta 1938 so te otroke preselili v internat za otroke z motnjami v duševnem razvoju in telesno invalidne otroke v Mestnem logu v Ljubljani. V novem okolju so se počutili varne, imeli so čiste postelje in zadostno hrano. Starši so jih redko obiskali, saj so bili iz oddaljenih krajev in po večini materialno slabo stoječi. Očetje so bili večinoma zaposleni v rudnikih, kot železniški delavci, viničarji ipd.¹³²

V virih ni podrobnejših opisov počutja otrok v pomožnih šolah ali v pomožnih razredih ljudskih šol, so le posamezne navedbe učiteljev. Tako je učiteljica pomožnega oddelka v ljudski šoli na Viču v Ljubljani zapisala, da je učencem šola postala drugi dom. Pouk v razredu je potekal v »prijetni domačnosti«.¹³³ Službovanje v omenje-

---

127 Škerlj, »Cenitev manjnadarjenih,« 5.

128 Ibid.

129 Ibid.

130 Ibid.

131 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 1, a. e. 7, Kronika. Višji oddelek pomožne šole v Zavetišču sv. Jožefa v Mestnem logu.

132 Ibid.

133 SI_ZAL_LJU/0429, t. e. 1, a. e. 7, Pomožni oddelek na Viču.

nem razredu pa učiteljici ni prineslo le radosti, ampak tudi vpogled v življenje otrok v domačem okolju, kjer so bile pogostokrat slabe socialne razmere, saj so otroci izhajali iz delavskih družin.¹³⁴

Vsi otroci s težjimi motnjami v duševnem razvoju niso bili deležni bivanja v omenjenem Zavetišču sv. Jožefa in kasneje internatu, saj so bile kapacitete omejene. Banovina je takšne težave reševala z vključevanjem otrok s hujšimi motnjami v duševnem razvoju v pomožne oddelke, kamor dejansko niso sodili, saj so zavirali delo, mnogo takšnih otrok pa je bilo prepuščeno ulici. Bili so sicer pozivi, da se v vsakem večjem kraju organizira pomožna šola, v ostalih krajih pa pomožni oddelki pri ljudskih šolah. Prav tako so bili pozivi po ustanovitvi internatsko urejenih zavodov za otroke s težjimi motnjami v duševnem razvoju. Takšne težave je, kot rečeno, rešila šele povojna družba.

Viri in literatura

Arhivski viri

- SI AS, Arhiv Republike Slovenije:
  - AS 93, Oblastni odbor mariborske oblasti (1927–1929).
- SI_PAM, Pokrajinski arhiv Maribor:
  - SI_PAM/0791, OŠ Franceta Prešerna.
  - SI_PAM/1403, Mestni šolski svet v Mariboru 1920–1921.
  - SI_PAM/1714, Pivko Ljudevit 1914–1933.
- SI_ZAL_LJU, Zgodovinski arhiv Ljubljana:
  - SI_ZAL_LJU/0429, Zavod za usposabljanje Janeza Levca, Ljubljana.

Literatura

- Branković, Dragoljub. »Narodne šole za slabo nadarjeno deco (Pomožne šole).« *Učiteljski tovariš*, 18. 9. 1930.
- Dimnik, Ivan. »Razvoj pomožnega šolstva v Sloveniji in Jugoslaviji.« V: *Pomen pomožnega šolstva in njegov razvoj v Jugoslaviji: ob 25 letnici pomožne šole v Ljubljani*, 37–49. Ljubljana: Pomožna šola v Ljubljani, 1936.
- Dimnik, Ivan. *Pomožno šolstvo za slabonadarjeno deco v Jugoslaviji in drugih državah*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1930.
- Lebarjeva, Anica. *Oskrba manjnadarjencev*. Ljubljana: Slomškova zveza, 1920.
- Lebarjeva, Anica. »Pomožna šola za manj nadarjene.« V: *Skrbstvena vzgoja*, ur. H. Schreiner, 45–54. Ljubljana: Slovenska Šolska Matica v Ljubljani, Ljubljana, 1919.
- Lebar, Anica. »Pomožnošolski otrok.« *Slovenski učitelj: glasilo jugoslovanskega krščanskega učiteljstva*, 1. 2. 1923.
- Lebar, Anica. »Pomožnošolski otrok.« *Slovenski učitelj: glasilo jugoslovanskega krščanskega učiteljstva*, 1. 4. 1923.
- Lebar, Anica. »Pomožnošolski otrok.« *Slovenski učitelj: glasilo jugoslovanskega krščanskega učiteljstva*, 1. 8. 1923.

134 Ibid.

- Mencej, Martin. »Razvoj šolstva za duševno zaostalo in defektno deco pri Slovencih od 1918–1938.« *Popotnik: časopis za sodobno pedagogiko*. Jubilejna številka ob 60 letnici, 1938/39.
- Mencej, Martin. »Sprejem učencev v pomožni razred.« *Popotnik: časopis za sodobno pedagogiko*, 1937/38.
- Novljan, Egidija. *Specialna pedagogika oseb z lažjo motnjo v duševnem razvoju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 1997.
- Pavčič, Marjan. »Posebno šolstvo na Slovenskem.« V: *Osnovna šola na Slovenskem 1869–1969*, ur. Vlado Schmidt, Vasilij Melik in France Ostanek, 641–61. Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1970.
- Sagadin, Janez. »Kvantitativna analiza razvoja osnovnega šolstva na Štajerskem, Koroškem, Kranjskem in Primorskem po uveljavitvi osnovnošolskega zakona iz leta 1869 ter kvantitativni prikaz osnovnega šolstva v poznejši Dravski banovini.« V: *Osnovna šola na Slovenskem 1869–1969*, ur. Vlado Schmidt, Vasilij Melik in France Ostanek, 65–170. Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1970.
- Skala, Anton. »Pomožna šola v Razlagovi ulici.« V: *Deset let drž. Slovenske osnovne in meščanske šole v Mariboru 1919–1929*, ur. Drago Humek, 31, 32. Maribor: Učiteljski dom v Mariboru, 1929.
- Škerlj, Božo. »Cenitev manjnadarjenih šoloobveznih otrok v Dravski banovini (brez Ljubljane in Maribora).« *Evgenika: priloga Zdravniškega vestnika (posebna izdaja)*, februar 1937.
- Vode, Angela. »Nekaj smernic o pouku in vzgoji manj nadarjenih otrok v pomožni šoli.« *Popotnik: pedagoški list*, 1930/31.
- Vode, Angela. »Kdo ima dolžnost, skrbeti za duševno zaostale otroke?« *Popotnik: časopis za sodobno pedagogiko*, 1935/1936.

Tiskani viri

- *Uradni list pokrajinske uprave za Slovenijo*, št. 106, 3. 9. 1921.
- *Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti*, št. 80, 4. 9. 1926.

Dunja Dobaja

DEVELOPMENT OF SPECIAL EDUCATION IN SLOVENIA IN THE INTERWAR PERIOD WITH THE EMPHASIS ON THE SPECIAL SCHOOL IN MARIBOR

SUMMARY

In the Slovenian provinces, the proper development of educational institutions for children with special needs began in the second half of the 19th century. In this period, however, the focus was mainly on the deaf-mute, blind, and partially sighted children, educationally neglected children, and children with severe developmental disabilities. The first special class for children with mild developmental disabilities was established in 1911 at what is today the Prule primary school in Ljubljana, followed by the second one in Maribor in 1913. At the end of World War I, Slovenia thus had two primary schools – in Ljubljana and Maribor – with a programme adapted to the education of children with mild developmental disabilities. These two special schools were the only

ones in Yugoslavia until as late as the end of the 1920s when another special school was established in Zemun.

The contribution focuses on the special school in Maribor in the context of the general development and organisation of special education in Slovenia.

In the period under consideration, a special school was defined as a school for children who were unable to follow lessons in public schools due to their developmental disabilities but could handle adapted and individualised special lessons. The two special schools had a mission of educating children to become useful and productive members of society, capable of independent life despite their developmental disabilities. The importance of monitoring the children even after they finished school was underlined, as well. The special schools were also supposed to help the children after the end of schooling by providing employment advice and guidance. Special school pupils were trained in handicrafts.

In the interwar period, the foundations were laid for the subsequent post-war development of special education in Slovenia. After the war, the special education system was finally regulated to include children with severe developmental disabilities who belonged to residential institutes, where they were provided with all the necessary incentives. Such institutes had not existed in the period under consideration.